

**ВИДАННЯ АЛЬМАНАХУ НАУКОВИХ ПРАЦЬ
«НОВІТНІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ – 2020»**

20 квітня 2020 р. на кафедрі кримінального права та інших кримінально-правових дисциплін Миколаївського інституту права Національного університету «Одеська юридична академія» у співпраці з Миколаївським осередком Громадської організації «Всеукраїнська асоціація кримінального права» закінчене формування щорічного видання Альманаху наукових праць «Новітні кримінально-правові дослідження – 2020»¹, бібліографічні метадані якого були проіндексовані в наукометричній базі Google Scholar.

Змістовно вказане щорічне видання традиційно складається з двох частин. До першої групи наукових праць увійшли дослідження вже відомих фахівців у галузі кримінального права, наукові здобутки яких визнані не тільки в Україні, але й за її кордонами. Зокрема, доктор юридичних наук, доктор теології, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України Є. Л. Стрельцов, досліджуючи новації в кримінальному законодавстві, обґрунтував висновки, відповідно до яких законодавство, в тому числі і кримінальне, як соціальний феномен, призначене для нормативно-правової регламентації суспільних відносин, надаючи їм суспільну корисність або захищаючи посягання на суспільні цінності. Саме тому воно виступає відповідним нормативним соціально-владним «інструментом», за допомогою якого здійснюється офіційний вплив на поведінку осіб. Водночас, процеси соціального розвитку, які відповідним чином видозмінюють суспільну дійсність, потребують певних змін і у наборі такого соціального «інструментарію», який повинен «обслуговувати» такі процеси. Проте, зміни у законодавстві завжди необхідним чином мають бути обґрунтовані та ретельно виписані за рахунок застосування якісної законодавчої техніки. Такий підхід має засто-

¹ Новітні кримінально-правові дослідження – 2020: Альманах наукових праць / за ред. професора О. В. Козаченка, О. М. Мусиченко. Миколаїв, 2020. 248 с. URL: https://r.donnu.edu.ua/bitstream/123456789/291/1/Almanah_2020.pdf (дата звернення: 20.04.2020).

совуватися не тільки при розробці та оцінці законопроектів, а й при аналізі вже прийнятих законодавчих актів².

У свою чергу докторка юридичних наук, професорка Т. А. Денисова, дослідивши витoki правового нігілізму в Україні і характер його впливу на злочинність підкреслила, що в умовах сьогодення існує велика кількість різних нових форм прояву нігілізму, які ведуть до втрати людиною і суспільством ціннісних орієнтацій, сприяють поширенню деструктивних настроїв і є одним із чинників, що детермінує злочинність. Найбільш ефективними шляхами подолання правового нігілізму, на думку науковиці, є: систематизація законодавства, його оптимізація, усунення колізій і, відповідно, підвищення його ефективності; посилення контролю за діяльністю державних органів і посадових осіб, у т. ч. правоохоронних органів; вдосконалення системи державного управління, забезпечення його відкритості і прозорості; реформування системи освіти з метою підвищення правової грамотності, правової культури та правової самосвідомості. У сьогоdnішніх реаліях, зазначає дослідниця, існує нагальна потреба у кримінально-правових, кримінологічних та кримінально-виконавчих дослідженнях, присвячених вивченню проявів нігілізму загалом та, зокрема, правового нігілізму у суспільстві³.

Доктор юридичних наук, професор П. Л. Фріс на підставі визначених підходів до розуміння кримінально-правової свідомості та кримінально-правового менталітету наголосив, що сучасна кримінально-правова політика України розбудовується без належного врахування суспільної правосвідомості і, особливо, її складової – кримінально-правової правосвідомості. Проведені науковцем вибіркові дослідження пояснювальних записок до законопроектів, що пов'язані із кримінально-правовою політикою, підтверджують факт

² Стрельцов Є. Новації в кримінальному законодавстві: загальні та локальні аспекти. *Новітні кримінально-правові дослідження – 2020*: Альманах наукових праць / за ред. професора О. В. Козаченка, О. М. Мусиченко. Миколаїв, 2020. С. 5–12 (дата звернення: 20.04.2020).

³ Денисова Т. Правовий нігілізм і його вплив на злочинність в Україні. *Новітні кримінально-правові дослідження – 2020*: Альманах наукових праць / за ред. професора О. В. Козаченка, О. М. Мусиченко. Миколаїв, 2020. С. 13–20 (дата звернення: 20.04.2020).

ігнорування законодавцем цих категорій. При цьому їх врахування і особливо в умовах існуючих ідеологічних розходжень в середині українського соціуму, які викликані відомими подіями в історії України, є безсумнівним і обов'язковим. Одночасно П. Л. Фріс зазначив, що слід враховувати і особливості кримінально-правового менталітету, виходячи з того, що український народ не є мононаціональним. При тому в основі кримінально-правового менталітету повинен перебувати менталітет української нації, яка є титульною, тією, менталітет якої протягом тисячоліть визначав кримінально-правову правосвідомість, на базі якої формувалось національне кримінальне право⁴.

У свою чергу доктор юридичних наук, професор П. В. Хряпінський, на підставі наукового аналізу теоретико-соціологічного аспекту звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності, робить висновки, що особливої уваги з боку наукової спільноти вимагає ситуація, що склалася із злочинністю неповнолітніх, а саме: незадовільний стан структури і динаміки злочинності неповнолітніх, залежність неповнолітніх від виховання в сім'ї і закладах освіти, збільшення випадків вчинення ними злочинів у стані наркотичного і алкогольного сп'яніння, групою осіб за участю дорослих та організованою групою неповнолітніх, повторних злочинів, зменшення віку особи неповнолітнього правопорушника тощо. Разом це засвідчує особливу гостроту питання подальшого реформування кримінального законодавства у сфері ювенальної політики щодо неповнолітніх, як однієї з найбільш вразливих верств населення, приведення кримінального законодавства у відповідність до міжнародних стандартів та ефективної його реалізації на практиці. Дослідник запропонував власну редакцію ч. 1 ст. 97 Кримінального кодексу України, відповідно до якої звільняється від кримінальної відповідальності неповнолітня особа, яка вперше вчинила злочин невеликої або середньої тяжкості, якщо вона повністю визнала свою вину, щиросердно покаялася у вчиненому

⁴ Фріс П. Л. Кримінально-правова правосвідомість і кримінально-правовий менталітет (вироблення підходів). *Новітні кримінально-правові дослідження – 2020*: Альманах наукових праць / за ред. професора О. В. Козаченка, О. М. Мусиченко. Миколаїв, 2020. С. 56–64 (дата звернення: 20.04.2020).

злочині та усунула заподіяну шкоду або добровільно відшкодувала завдані збитки⁵.

Натомість докторка юридичних наук, професорка Н. А. Орловська, дослідивши міжнародні стандарти та практику ЄСПЛ щодо конфіскації доходів та майна, пов'язаних із злочинами, наголосила, що цей захід є ефективним засобом зменшення привабливості злочинної діяльності. Однак, законодавча та правозастосовна практика щодо даного виду конфіскації має ґрунтуватися на міжнародних стандартах та враховувати практику ЄСПЛ, аналіз яких дає підстави вважати, що на сьогодні держави мають значний спектр можливостей використання конфіскації: щодо правопорушників і третіх осіб; в рамках кримінального провадження та поза ними; у зв'язку із обвинуваченням особи та поза ним тощо. Це відкриває шлях та показує орієнтири удосконалення національного законодавства, що для України є нагальним у світлі обговорення нової редакції кримінального закону. Дослідниця вважає, що спираючись на міжнародні стандарти та практику ЄСПЛ, законодавець може переглянути спірні позиції щодо конфіскації майна та спеціальної конфіскації, більш системно та несуперечливо унормувати так звану цивільну конфіскацію, належним чином захистити добросовісних набувачів, наприклад, в аспекті визначення критеріїв сумлінності набуття майна тощо. Саме тому через належний стан унормування конфіскаційних заходів у кримінальному законодавстві України та забезпечення відповідної правозастосовної діяльності наша держава, з одного боку, зможе підвищити ефективність запобігання злочинності, з іншого, – належним чином захистить права і свободи людини у сфері кримінальної юстиції⁶.

⁵ Хряпінський П. Звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності: теоретико-соціологічний аспект. *Новітні кримінально-правові дослідження – 2020*: Альманах наукових праць / за ред. професора О. В. Козаченка, О. М. Мусиченко. Миколаїв, 2020. С. 65–74 (дата звернення: 20.04.2020).

⁶ Орловська Н. Конфіскація доходів та майна, пов'язаних зі злочинами, у світлі міжнародних стандартів та практики ЄСПЛ. *Новітні кримінально-правові дослідження – 2020*: Альманах наукових праць / за ред. професора О. В. Козаченка, О. М. Мусиченко. Миколаїв, 2020. С. 38–47 (дата звернення: 20.04.2020).

Доктор юридичних наук, професор О. С. Сотула на підставі власного аналізу кваліфікованих видів вбивств, представлених в законодавстві країн континентальної Європи робить обґрунтований висновок, що в цілому, враховуючи наявні в нормативно-правових актах країн континентальної Європи доктринальні традиції побудови кримінального законодавства, норми про кваліфіковане вбивство принципово не відрізняються, за виключенням певних особливостей, що відображають або національні властивості законодавства тієї чи іншої держави, або прагнення законодавця триматися у руслі законодавчих євроінтеграційних тенденцій⁷.

Доктор юридичних наук, професор І. І. Митрофанов, зосередившись на проблематиці новітнього кримінального законотворення, приходять до висновку, що оновлюється склад парламенту країни, проте проблеми законотворення залишаються незмінними: порушення засад законності та системності законодавства як в цілому, так системності матеріального, процесуального та виконавчого кримінального зокрема; недотримання правил формальної логіки та законотворчої техніки під час створення нових, так і корегування існуючих норм кримінального права. Так, наприклад, відповідні кримінально-правові нормативи, якими встановлюється обов'язок не вчиняти діяння, що загрожують охороні здоров'я населення, потребують ґрунтовних досліджень, а вже після цього законодавчої фіксації у формулюваннях, наближених до конвенційних норм. Разом із тим дослідник зазначив, що якими б не були намагання законодавця створити легальний фундамент для протидії тим чи іншим суспільно небезпечним посяганням без відповідної політичної волі, потужної правоохоронної системи, налагодженого профілактичного механізму приборкати злочинність неможливо⁸.

⁷ Сотула О. Обставини, які обтяжують вбивство, у законодавстві країн континентальної Європи. *Новітні кримінально-правові дослідження – 2020*: Альманах наукових праць / за ред. професора О. В. Козаченка, О. М. Мусиченко. Миколаїв, 2020. С. 48–56 (дата звернення: 20.04.2020).

⁸ Митрофанов І. Новітнє кримінальне законотворення: старі проблеми. *Новітні кримінально-правові дослідження – 2020*: Альманах наукових праць / за ред. професора О. В. Козаченка, О. М. Мусиченко. Миколаїв, 2020. С. 29–37 (дата звернення: 20.04.2020).

Цікаве дослідження щодо співвідношення між цифровою людиною та новими кримінально-правовими деліктами представив доктор філософії в галузі права, доцент О. Е. Радутний. За результатом проведеного аналізу науковець зазначив, що сучасні дослідження у сфері біоінженерії, створення живих істот, які поєднують органіку з неорганікою (так званих кіборгів), та поява неорганічної форми життя можуть суттєво вплинути на правову доктрину, в тому числі в галузі кримінального права та інформаційної безпеки. У подальшому можливо враховувати в якості обтяжуючої або кваліфікуючої обставини наявність імплантатів, що покращують фізичні та(або) когнітивні здібності людини, сформулювати правові дефініції та окремі склади злочинів, в яких цифрова людина (*Homo numeralis*, *Homo digitalis*, *Homo Horologium*, *digital human being*) може стати не тільки новим спеціальним суб'єктом відносин та правопорушень, але й об'єктом злочинного впливу та суспільно небезпечного посягання. Науковець не виключає можливість того, що у цифровій людині зазнають змін певні ціннісні орієнтири, а так само є ймовірною поява нового вищого класу людей або нової касти, коли на верхівці всесвітньої піраміди опиняться лише ті сотні або тисячі, які будуть володіти певними технологіями або відповідними нейромережами⁹.

І хоча жодна з розміщених у першій частині Альманаху публікація не претендує на завершене наукове дослідження, однак, безумовно, закладає підвалини подальших наукових звитяг для всіх, кому не байдужі проблеми генезису українського кримінального права.

Сторінки другої частини Альманаху вже традиційно віддані молодим науковцям, які роблять перші, але слід визнати, достатньо впевнені кроки на шляху осмислення власних наукових напрацювань. Так, наприклад, старша викладачка кафедри кримінального права та інших кримінально-правових дисциплін Миколаївського інституту права НУ «ОЮА» О. М. Мусиченко на

⁹ Радутний О. Цифрова людина та нові кримінально-правові делікти. *Новітні кримінально-правові дослідження – 2020: Альманах наукових праць / за ред. професора О. В. Козаченка, О. М. Мусиченко. Миколаїв, 2020. С. 114–122 (дата звернення: 20.04.2020).*

підставі аналізу різнорівневих мовних засобів забезпечення зрозумілості кримінального закону наголошує, що зрозумілість кримінального закону досягається шляхом поєднання різнорівневих мовних засобів – лексичних, морфологічних, синтаксичних. Авторка переконана, що запропоновані правила вживання і добору лексичних засобів в кримінальному законі впливає на підвищення його зрозумілості, а відповідно і якості. Усунення певних прогалин, на які вказувалося в науковій праці, допоможе розширити коло суб'єктів, для яких кримінальний закон стане більш зрозумілим. У свою чергу граматику тексту кримінального закону (морфологія, синтаксис), так само як і використовувана лексика, впливає на розуміння кримінально-правових норм, тому врахування вищевикладених правил є кроком на шляху досягнення зрозумілості кримінального закону в цілому¹⁰.

Безумовно, деякі з представлених наукових робіт молодих дослідників ще не виглядають бездоганними, їх структура інколи викликає нарікання, а деякі висновки потребують додаткової аргументації, однак, всі вони підкорюються загальній ідеї – зробити свій оригінальний та особистий внесок в пошук шляхів підвищення ефективності кримінально-правової охорони.

Організаційний комітет, редакційна колегія щиро вдячні всім, хто в умовах своєї повсякденної завантаженості, викликаній, у тому числі, і необхідністю зміни традиційного режиму діяльності у зв'язку із заходами, спрямованими на протидію поширенню пандемії, виявили бажання і знайшли можливість надати матеріали для даного видання. Зацікавленість з боку фахової наукової спільноти стверджує нас у бажанні продовжувати започатковане: надавати на сторінках Альманаху наукових праць можливості всім, незалежно від наукових регалій, ділитися власними науковими здобутками, знайомитися з напрацюваннями своїх колег і приймати участь у дискусіях. Все це заради єдиної

¹⁰ Мусиченко О. М. Різнорівневі мовні засоби забезпечення зрозумілості кримінального закону. *Новітні кримінально-правові дослідження – 2020: Альманах наукових праць / за ред. професора О. В. Козаченка, О. М. Мусиченко. Миколаїв, 2020. С. 177–184 (дата звернення: 20.04.2020).*

стратегічної мети – забезпечити розбудову сучасного Українського кримінального права, здатного вирішувати нагальні проблеми сьогодення із забезпеченням балансу інтересів людини, суспільства та держави.

О. В. Козаченко, докт. юрид. наук, професор, завідувач кафедри кримінального права та інших кримінально-правових дисциплін Миколаївського інституту права Національного університету «Одеська юридична академія», Голова Миколаївського осередку Громадської організації «Всеукраїнська асоціація кримінального права».